

wprost

WT.

POLSKA NAUKA ŚLADAMI KOPERNIKA

NASTĘPCY KOPERNIKA FILOZOFIA I TEOLOGIA

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA, PRYZNANYCH PRZEZ
MINISTRA NAUKI W RAMACH PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

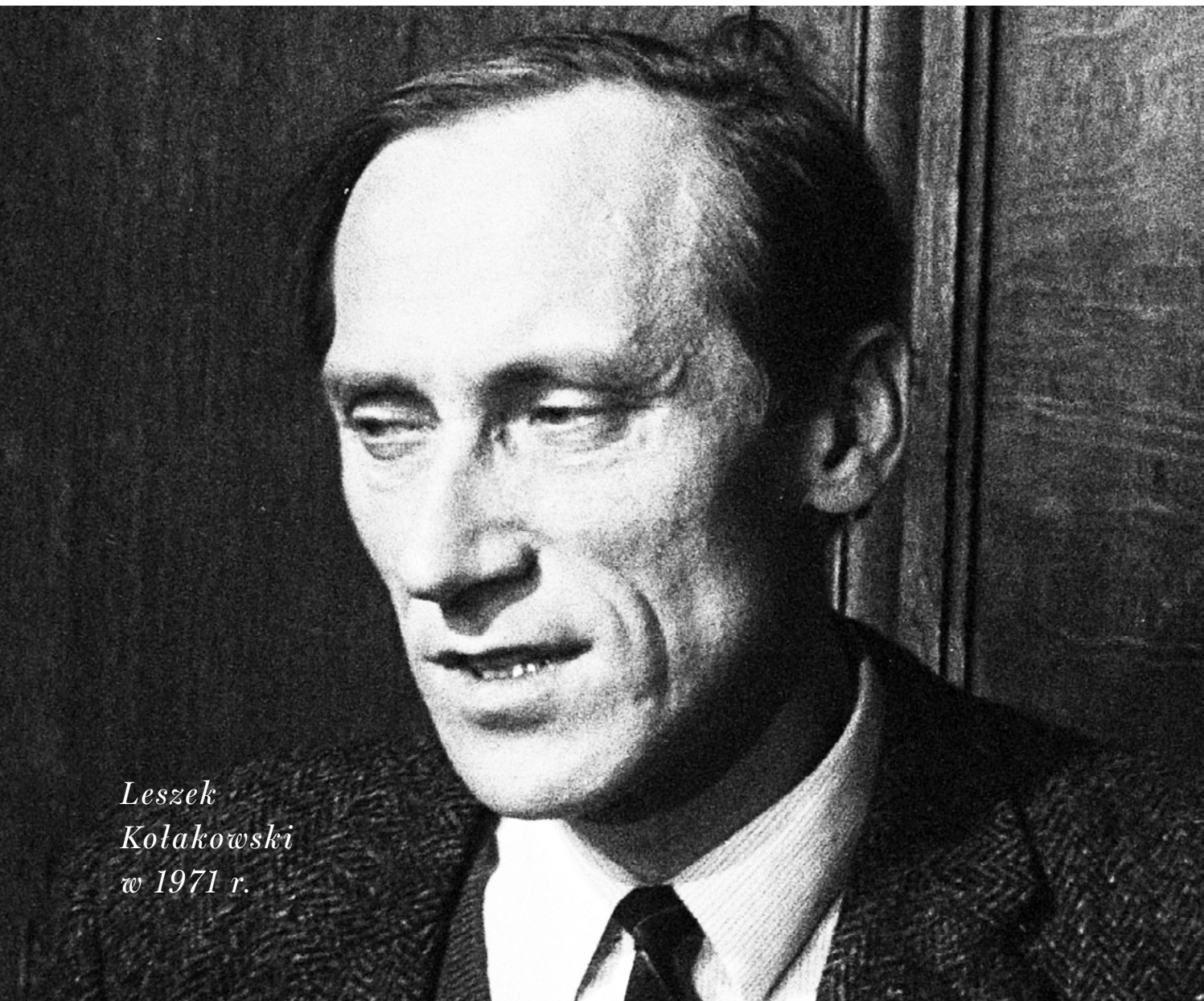

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Spółeczna
Odpowiedzialność
Nauki

Polska nauka śladami Kopernika

*Leszek
Kołakowski
w 1971 r.*

PRZEMYŚLENIA NA TRUDNE CZASY

Polska nauka śladami Kopernika

*Przemyślenia polskich filozofów XX wieku w dużej mierze były kształtowane przez trudne czasy, w których żyli. PRZEŚLEDŹMY ŻYCIO-
RYS PROFESORÓW LESZKA KOŁAKOWSKIEGO,
TADEUSZA KOTARBIŃSKIEGO I WŁADYSŁAWA
TATARKIEWICZA.*

Tekst: **Martyna Końska**

Zapytani o wybitnych polskich filozofów Polacy mieliby zapewne kłopot ze wskazaniem nazwisk. Filozofia jest współcześnie mało popularną dziedziną nauki i przyłgnęła do niej łątka mało istotnej. Zupełnie inaczej wyglądało to przez wieki, gdy filozofowie byli doradcami najwyższych urzędników państwowych, a ich traktaty nierzadko wyznaczały kierunek rozwoju polityki i państwa. Można jednak podejrzewać, że choć część uczestników ankiety ulicznej wskazałoby znanego polskiego filozofa i praw-

Polska nauka śladami Kopernika

dopodobnie byłby to zmarły w 2009 roku w Oksfordzie Leszek Kołakowski.

Komunista, który wszystko przemyślał

Najbardziej rozpoznawalny polski filozof urodził się w 1927 roku w Radomiu w rodzinie inteligenckiej. W latach 30. wraz z ojcem (matka już nie żyła) przeniósł się do Łodzi. W 1943 roku jego ojciec został aresztowany i stracony przez Niemców, co symbolicznie skończyło dzieciństwo filozofa.

Po wojnie w 1945 roku Kołakowski podjął na nowo utworzonym Uniwersytecie Łódzkim studia na wydziale humanistycznym. Tam też zaangażował się w działalność komunistyczną, między innymi wstąpił do Akademickiego Związku Walki Młodych „Życie”. W 1949 roku przeprowadził się wraz z żoną Tamarą do Warszawy, gdzie kontynuował studia. Został asystentem najpierw profesora Tadeusza Kotarbińskiego, a następnie profesora Adama Schaffa, podjął także pracę w Instytucie Kształcenia Kadr Naukowych przy KC PZPR.

Polska nauka śladami Kopernika

W 1953 roku obronił pracę doktorską zatytułowaną „Spinoza jako zjawisko historyczne swojej epoki” i kontynuował pracę akademicką na Uniwersytecie Warszawskim. **JAKO KIEROWNIK KATEDRY FILOZOFII NOWOŻYTNEJ BYŁ ZAANGAŻOWANY W KRZEWIENIE W POLSCE KOMUNIZMU,** *aktywnie działał w PZPR.*

„Marksizm mnie pociągał [...] wydawał się oferować niesentymentalną wizję historii, w której nie tylko przeszłość była wytłumaczona, ale także przyszłość stawiała się przejrzysta. [...] Komunizm, jak sobie wyobrażałem, był pewną kontynuacją tradycji, która mi była bliska, a więc racjonalistycznej i kosmopolitycznej, tradycji swobodnej myśli” – wspominał profesor kilkadziesiąt lat później.

W najczarniejszym okresie stalinizmu przyłączył się do ataków na kościół katolicki i religię, którą zgodnie z poglądami Karola Marksa uważał za zabobon.

Polska nauka śladami Kopernika

Kołąkowski – rewizjonista

Z początkiem odwilży po śmierci Stalina stopniowo filozof zaczął modyfikować swoje dotychczasowe poglądy na państwo, partię i kościół. Dotychczasowy piewca komunizmu zaczął krytykować dyktatorskie metody sprawowania władzy w państwie komunistycznym i przekonywał, że możliwe jest zbudowanie „socjalizmu demokratycznego”. Jego sposób myślenia kontrastował z coraz bardziej ograniczoną przez Gomułkę i jego otoczenie rzeczywistością połowy lat 60. Dla władz stawał się rewizjonistą, którego należy obserwować i odpowiednio stopować.

Zaczął myśleć o chrześcijaństwie jako jednej z sił napędowych rozwoju kultury Zachodu. Dzięki swojej niezależności Kołąkowski stawał się niezwykle popularny wśród studentów i pracowników naukowych Uniwersytetu Warszawskiego.

Jesienią 1966 roku profesor Leszek Kołąkowski został poproszony o wygłoszenie przemówienia na otwartym zebraniu Związku Młodzieży Socjalistycznej. Oka-

Polska nauka śladami Kopernika

zją była dziesiąta rocznica odwilży październikowej. Był wtedy osobą bardzo rozpoznawalną i na spotkania przyszły tłumy. Filozof mówił między innymi o naglącej potrzebie zreformowania systemu prawa, tak by nie było ono wykorzystywane jako narzędzie terroru. Wspomniał także o braku wolnych wyborów i możliwości jakiegokolwiek kontrolowania działań partii rządzącej. Według niego wszystkie te elementy psuły polską kulturę i naukę.

Profesor Kołakowski wydany z PZPR

Przemówienie bardzo nie spodobało się władzom uczelni i partii. Profesor Kołakowski został wydany z PZPR, a niektóre jego książki zostały objęte cenzurą. W obronie Kołakowskiego stanęło dwudziestu dwóch partyjnych literatów, ale poskutkowało tylko wydaleniem z partii kolejnych osób.

Choć w kolejnych miesiącach znalazł się na celowniku komunistów, profesor nadal krytykował sytuację panującą w kraju. W lutym 1968 roku, na kilka tygo-

Polska nauka śladami Kopernika

dni przez wydarzeniami marcowymi, na zebraniu Związku Literatów Polskich skrytykował cenzurę. Może i to by mu komuniści wybaczyli, gdyby nie aktywny udział w wystąpieniach studenckich w marcu. Został usunięty z pracy, a jego twórczość objęto całkowitą cenzurą.

„Represjonowanym, w szczególności Leszkowi Kołakowskiemu, **ZARZUCANO JEDNOCZEŚNIE REWIZJONIZM W STOSUNKU DO MARKSIZMU I UDZIAŁ W PRAKTYKACH OKRESU STALINOWSKIEGO**. Zarzuty te wysuwali ludzie, których kwalifikacje moralne i intelektualne były żadne w porównaniu z obiektami ataku” – relacjonował po latach ówczesny dziekan Wydziału Filozoficznego UW prof. Klemens Szaniawski.

Polska nauka śladami Kopernika

Po tych wydarzeniach profesor Kołakowski wyjechał z kraju. Początkowo mieszkał w Stanach Zjednoczonych, gdzie był wykładowcą na Uniwersytecie w Berkeley, ostatecznie osiadł w Wielkiej Brytanii. Stale utrzymywał kontakty z opozycją demokratyczną, a jego esej „Tezy o nadziei i beznadziejności” przyczynił się nawet do powstania w 1976 roku Komitetu Obrony Robotników.

W 1971 r. na łamach paryskiej „Kultury” ogłosił tekst będący inspiracją dla późniejszej opozycji demokratycznej.

Tadeusz Kotarbiński potępił getto ławkowe

Ogromną odwagą 30 lat przed wystąpieniami Leszka Kołakowskiego wykazał się jeden z jego mistrzów, prof. Tadeusz Kotarbiński. W latach 30. XX wieku, gdy na uniwersytetach obowiązywało getto ławkowe, forma jawnej dyskryminacji studentów żydowskich, ostentacyjnie manifestował solidarność z prześladowanymi. Zaprotestował po tzw. procesie szesna-

Polska nauka śladami Kopernika

stu, w ramach którego w 1945 roku w Moskwie zasądzono wyroki na przywódców Polskiego Państwa Podziemnego.

„*Biografowie uważają, że urodzonego w 1886 roku w inteligenckiej warszawskiej rodzinie **TADEUSZA W STRONĘ FILOZOFII MOGŁA PCHNĄĆ POTRZEBĄ** **POUKŁADANIA ŚWIATA.** Jego ojciec był malarzem i kompozytorem, matka – pianistką.*

Mieszkanie chętnie odwiedzali artyści i choć Tadeusz miał możliwość związania swojej przyszłości z kulturą (tak uczynili dwaj jego bracia), zdecydował się na studia filozoficzne we Lwowie.

Nie był to jednak pierwszy wybór: wcześniej złożył podanie na architekturę, ale został odrzucony, bo władze austriackie nie uznały warszawskiego dyplomu maturalnego.

Polska nauka śladami Kopernika

Poza filozofią Kotarbiński studiował filologię klasyczną, dzięki czemu mógł podjąć pracę jako nauczyciel łaciny i greki w warszawskim gimnazjum im. Mikołaja Reja.

Kotarbińskiego świat idealny

W 1918 roku, sześć lat po obronie pracy doktorskiej, filozof podjął pracę w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Pracę dydaktyczną i naukową łączył z publicystyką. Sprzeciwiał się nacjonalizmowi, antysemityzm nazywał bolączką polskiego życia społecznego i klerykalizmowi. Do 15. roku życia był osobą głęboko religijną, ale zupełnie stracił wiarę. Do końca życia cenił chrześcijańską etykę, ale nie wierzył w istnienie Boga. Wspomniane już getto ławkowe i jawny antysemityzm części kleru zniechęcił go do chodzenia do kościoła.

W artykule „Moje marzenia” pisał o wizji świata idealnego. „Burzy się we mnie wszystko na myśl, że mogłyby wrócić stosunki, kiedy człowiek był tylko

Polska nauka śladami Kopernika

poddanym, a nie obywatelem. I marzy mi się taki układ świata, iżby każdy mógł wszędzie na globie ziemskim czuć się u siebie, i jest to marzenie bynajmniej nie utopijne, choć długodystansowe. I jeszcze chciałbym bardzo, żeby nikt nigdzie nie potrzebował wypierać się tego, kim jest. I żeby odpowiadał tylko za własne czyny, a nie był nigdy i nigdzie wytykany palcem z racji tego, co odeń nie zależy, np. z racji odziedziczonego pigmentu skóry lub z racji religii przaprzodków”.

Zasłużony dla Łodzi

W czasie wojny wykładał w podziemnym Uniwersytecie Warszawskim. Wspominał po latach, że był to tryumf „ducha wolności”: choć czasy nie sprzyjały zdobywaniu wiedzy, studenci wykazywali się nieznana wcześniej gorliwością, a prowadzący nie musieli cenzurować swoich słów.

Polska nauka śladami Kopernika

Po wojnie do 1951 mieszka w Łodzi, gdzie **ZAANGAŻOWAŁ SIĘ W POWSTANIE UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO. ZOSTAŁ WYBRANY JEGO PIERWSZYM REKTOREM (1945-49). Równolegle pracował na Uniwersytecie Warszawskim.**

Był twórcą reizmu – koncepcji zakładającej opis świata w oparciu o istniejące materialnie obiekty – rzeczy. Był też propagatorem etyki laickiej, autorem pojęcia „opiekuna społecznego”, czyli takiego, na którym można polegać. Zaangażował się również z budowanie teorii sprawnego działania – prakseologii. Teoria ta to zbiór ogólnych zasad, według których powinny być planowane i podejmowane działania, aby były skuteczne.

Traktat o dobrej robocie

Jego najbardziej znanym dziełem jest „Traktat o dobrej robocie”. Wskazuje tam na cechy, które czynią z człowieka dobrego pracownika, wręcz mistrza.

Polska nauka śladami Kopernika

Przede wszystkim ma mieć naturalne uzdolnienia. Oprócz tego musi wykazywać się sprawnością zawodową nabywaną w wyniku ćwiczeń i specjalizacji oraz umiejętnością organizowania pracy w zespole, czyli współpracy. Jego zdaniem należy również zastępować wysiłki twórcze działaniem naśladowczym. Z tego można sądzić, jakoby kreatywność przeszkadzała sprawnemu działaniu pracownika. Mistrzem dobrej roboty jest przede wszystkim ten, kto działa sprawnie jak automat.

Oczywiście, nie każdy potrafi być mistrzem w swej robocie w powyższym rozumieniu, ale każdy – zdaniem Kotarbińskiego – może i powinien starać się, by maksymalnie zbliżyć się do ideału mistrza.

Filozof legitymizował konieczność możliwie największej racjonalizacji pracy wraz z wszystkimi jej negatywnymi konsekwencjami społecznymi. Trudno powiedzieć, na ile celowo, ale jak zauważył prof. Uniwersytetu Śląskiego Wiesław Sztumski, Kotarbiński tym samym „przyczynił się do uzasadnienia ideologii kapi-

Polska nauka śladami Kopernika

talizmu rozwijanego na bazie ekonomii neoliberalnej z nieodłącznym i wzrastającym wyzyskiem pracowników najemnych”.

Do końca życia Kotarbiński formalnie pozostał osobą bezpartyjną. Zmarł w październiku 1981 roku w Aninie (dziś część Warszawy). **DO KOŃCA ŻYCIA BYŁ AKTYWNY ZAWODOWO: PISAŁ, UCZYŁ,** został uhonorowany tytułami doktora honoris causa wieku polskich i zagranicznych uczelni.

Monumentalna „Historia filozofii”

Tytaniczna praca, jaką było opisanie wszystkich najważniejszych filozofów i prezentowanych przez nich nurtów dała miejsce w historii prof. Władysławowi Tarkiewiczowi, autorowi monumentalnej trzytomowej „Historii filozofii”.

Polska nauka śladami Kopernika

Władysław Tatarkiewicz urodził się w 1886 roku. Na tajnych kompletach Uniwersytetu Latającego w Warszawie, a także w Zurychu, Berlinie, Marburgu, Paryżu i Lwowie studiował prawo, psychologię, filozofię, antropologię, zoologię oraz historię sztuki.

Karierę naukową rozpoczynał w 1915 r. jako wykładowca filozofii na Uniwersytecie Warszawskim. Następnie pracował na uniwersytetach w Wilnie (1919 – 1921) i Poznaniu (1921 – 1923), gdzie wykładał filozofię, estetykę oraz historię sztuki współczesnej.

Pierwsze dwa tomu swojego opus magnum, czyli „Historii filozofii”, opublikował w 1931 roku. Rękopis trzeciego tomu spłonął podczas Powstania Warszawskiego, ale został przez autora odtworzony po wojnie i wydany w 1950 r. „Nie znoszę organicznie rzeczy niejasnych i mętnych. „Historia filozofii” jest ujęciem dawnych filozofów z mojego punktu widzenia. Wybrałem to, co zdawało mi się najjaśniejsze, najprostsze i najbardziej przemawiające do zdrowego rozsądku” – wspominał prace nad książką.

Polska nauka śladami Kopernika

„Historia” niedługo pozostała na księgarskich półkach: zaraz po publikacji komuniści wprowadzili zakaz jej sprzedaży, który obowiązywał do 1957 r. Kolejnym wielkim dziełem jest trytomowa „Historia estetyki”, po raz pierwszy wydanej w latach 1960 – 1967. Wśród innych prac profesora szczególne miejsce zajmują napisana podczas okupacji „Rozprawa o szczęściu” oraz „Dzieje sześciu pojęć”.

Profesor zmarł 4 kwietnia 1980 r. w Warszawie.

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRZYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

LIDERZY W NAUCZANIU FILOZOFII W POLSCE

Fot. Shutterstock

Uniwersytet Warszawski

Polska nauka śladami Kopernika

UNIwersytet Warszawski otwiera Ranking filozoficznych ośrodków naukowych w Polsce. *Jakie instytucje znalazły się na kolejnych miejscach? Przedstawiamy szczegóły.*

Tekst: **Maciej Zaremba**

Zgodnie z „Rankingiem Kierunków Studiów Perspektywy 2023” trzy pierwsze miejsca, biorąc pod uwagę nauczanie filozofii, zajmują: Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. W naszym zestawieniu przedstawimy pokrótce historię tych trzech miejsc, nakreślimy obszar kształcenia, a także zaprezentujemy myśli przewodnie, którymi kierują się poszczególne jednostki, próbując zainspirować obecnych i przyszłych studentów.

Polska nauka śladami Kopernika

Niezależnie jednak od wybranej uczelni, płynie prosty wniosek: filozofia często mylnie jest odbierana jako odległa dziedzina życia, a w rzeczywistości wpisuje się niemalże w decyzje dnia codziennego, których podjęcie wymaga przeanalizowania sytuacji i wyciągnięcia odpowiednich wniosków. Nie wolno jednak ten dziedzinę nauki sprowadzić jedynie do „tu i teraz”, bo jej fundamenty tworzy szereg koncepcji i stojących za nimi naukowców, którzy zapisali się w historii.

Uniwersytet Warszawski liderem. „Niezwykła przygoda intelektualna”

Pierwsze miejsce we wspomnianym rankingu zdobył Wydział Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. Filozofia na UW zyskała rozgłos w czasach międzywojennych, kiedy z placówką byli związani m.in. Jan Łukasiewicz, Władysław Tatarkiewicz, Tadeusz Kotarbiński oraz Stanisław Leśniewski.

Nauczanie filozofii na przestrzeni mijających dekad – w ramach wykuwającego się procesu kształce-

Polska nauka śladami Kopernika

nia – ulegało sporym przeobrażeniom. Katedry filozoficzne istniały początkowo na Wydziale Historyczno-Filozoficznym, który został przekształcony na Wydział Filozoficzny. Następnie doszło do kolejnej reorganizacji, a Wydział Filozoficzny został podzielony na: Wydział Humanistyczny (katedry Tatar-kiewicza, Kotarbińskiego i Schayera) i Wydział Matematyczno-Fizyczny (katedry Łukasiewicza, Leśniewskiego i Ajdukiewicza).

Po wojnie działalność wznowiły wspomniane dwa wydziały, a z Wydziału Humanistycznego wyodrębniono Wydział Filozoficzno-Społeczny, który został przekształcony na Wydział Filozoficzny. Po marcu 1968 r. filozofia uniwersytecka została po raz kolejny przeorganizowana: Wydział Filozoficzny przemianowano na Wydział Nauk Społecznych, a następnie na Wydział Filozofii i Socjologii. Z tego ostatniego w 2020 r. wyodrębniono Instytut Filozofii, który przyjął historyczną nazwę Wydziału Filozofii.

Polska nauka śladami Kopernika

„*Filozofia to niezwykła przygoda intelektualna i rozwój osobowości, lecz także* **UNIKALNE KOMPETENCJE W ZAKRESIE ANALIZY ORAZ KRYTYCZNEGO I TWÓRCZEGO MYŚLENIA, OBECNIE BARDZO CENIONE PRZEZ PRACODAWCÓW NA CAŁYM ŚWIECIE.** *Na Wydziale Filozofii UW oferujemy jedno i drugie” – czytamy.*

Aby zrozumieć, jak potężnym obszarem nauki zajmuje się omawiany wydział, wystarczy zapoznać się ze spisem zakładów, pracowni i centrów, które funkcjonują w obrębie jednostki. Działalność prowadzi kilkanaście zakładów, w tym: Filozofii Polityki, Filozofii Religii, Filozofii Społecznej, Historii Filozofii Nowożytnej, Historii Filozofii Polskiej, Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej, Historii Filozofii Współczesnej, Logiki Filozoficznej, Filozofii Muzyki; kilka centrów m.in. Centrum Bioetyki i Bioprawa, Centrum Ba-

Polska nauka śladami Kopernika

dań Porównawczych nad Filozofią Wschodu i Zachodu oraz kilka pracowni: Pracownia Dydaktyki Filozofii, Pracownia Filozofii Francuskiej oraz Pracownia Filozofii Techniki i Komunikacji.

Poszczególne zakłady pokazują, jak bardzo myśl filozoficzna jest nierozzerwalnie związana z przeszłością, a także łączy się z wyzwaniem, które generuje współczesność. Udowadnia to m.in. Zakład Filozofii Kultury, a w jego działalności badawczej można wymienić problematykę metafizyczną, filozoficzną refleksję nad klasycznymi problemami filozofii kultury, filozoficzną analizę wytworów kultury ze szczególnym uwzględnieniem technologii, współczesnej muzyki i literatury oraz problematykę dotyczącą wpływu nowych technologii na kształtowanie nowych form doświadczenia kulturowego oraz przemiany tożsamości kulturowej.

Z kolei w Zakładzie Filozofii Nauki badacze dotykają tematyki, która może być – obok wielu innych celów i skutków – przyczynkiem do podróży w głąb sie-

Polska nauka śladami Kopernika

bie. Wśród analizowanych zagadnień pojawia się np. przyczynowość mentalna, trwanie w czasie oraz tożsamość osobowa.

Uniwersytet Jagielloński. „Człowiek stawiany jest w centrum zainteresowań badawczych”

W 1400 r. Akademia Krakowska składała się z czterech wydziałów: Sztuk Wyzwolonych, Teologii, Medycyny i Prawa. Początkowo Wydział Sztuk Wyzwolonych obejmował wszystkie dziedziny humanistyczne i przyrodnicze. Co ciekawe, pełnił też swego rodzaju przepustkę do innych jednostek – konieczne było ukończenie studiów na tym wydziale, aby móc kontynuować naukę na kolejnych.

Po I wojnie światowej z Uniwersytetem Jagiellońskim byli związani m.in. Leon Chwistek (logika matematyczna i filozofia sztuki), Joachim Metallmann (determinizm w nauce) oraz Zygmunt Zawirski (problematyka na skraju filozofii i fizyki).

Polska nauka śladami Kopernika

Po II wojnie światowej Wydział Filozoficzny zmienił nazwę na Wydział Humanistyczny, a potem został przekształcony w Wydział Filozoficzno-Społeczny i Filozoficzno-Historyczny. **W ROKU AKADEMICKIM 1956-1957 ROZWIĄZANO KATEDRĘ PODSTAW MARKSIZMU-LENINIZMU I UTWORZONO KATEDRĘ FILOZOFII I KATEDRĘ HISTORII FILOZOFII.** Natomiast w latach 60. XX wieku katedry filozoficzne utworzyły Instytut Filozofii.

Obecnie Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego tworzy pięć instytutów (Instytut Filozofii, Instytut Pedagogiki, Instytut Psychologii, Instytutu Religioznawstwa, Instytut Socjologii) oraz dwie katedry (Katedra Porównawczych Studiów Cywilizacji, Katedra Kognitywistyki). W obrębie jednostki funkcjonuje także Centrum Ewaluacji i analiz Polityk Publicznych oraz Centrum Badań nad Historią Idei, a sa-

Polska nauka śladami Kopernika

modzielną jednostką organizacyjną Wydziału Filozoficznego jest Interdyscyplinarne Centrum Etyki UJ.

W strukturze Instytutu Filozofii znajduje się kilkanaście zakładów i pracowni, m.in. Pracownia Etyki Praktycznej i Historii Etyki, Pracownia Estetyki, Pracownia Filozofii Kultury, Pracownia Filozofii Nauk Przyrodniczych, Zakład Historii Filozofii, Pracownia Logiki, Zakład Ontologii oraz Pracownia Filozofii Języka i Umysłu.

Niektóre nazwy są dość proste do zinterpretowania, ale w wykazie funkcjonujących zakładów pojawiają się też takie, które mogą wywoływać znaki zapytania, co do przedmiotu prowadzonych zajęć. Np. Zakład Epistemologii, w którym prowadzone badania cechuje przywiązanie do tradycji analitycznej i stosowania metod formalnych. Wszystko sprowadza się do badania relacji między poznawaniem, poznaniem a rzeczywistością przy jednoczesnym uwzględnianiu filozofii czasu.

Z kolei w Pracowni Etyki wszystko kręci się wokół pytania o człowieka i jego etos, a więc poruszane są zagadnienia dotyczące fenomenologii, hermeneutyki i fi-

Polska nauka śladami Kopernika

lozofii dialogu, a w konsekwencji pojawiają się takie wątki jak: odpowiedzialność, wolność, dobro i zło, podmiotowość człowieka i znaczenie rozumienia czasu dla etyczności ludzkiej, a także związek etyki i polityki.

„Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego to **MIEJSCE, W KTÓ-**

**RYM CZŁOWIEK STAWIANY JEST W CEN-
TRUM ZAINTERESOWAŃ BADAWCZYCH.**

W trakcie studiów można poznać siebie, innych ludzi, różnorodne kultury i religie, a także lepiej zrozumieć świat, jednostkę i społeczeństwo” – czytamy.

**Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu zamyka podium.**

„Ryzyko podjęcia własnych dociekań”

Trzecie miejsce w zestawieniu „Perspektywy 2023” zajął Wydział Filozofii i Nauk Społecznych Uniwersytetu

Polska nauka śladami Kopernika

Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest to kolejne miejsce, które nie stanowi nowego bytu na naukowej mapie Polski. Ważnym punktem w historii tej instytucji była druga połowa lat 50. XX wieku, kiedy na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika niektóre zlikwidowane wcześniej kierunki studiów na Wydziale Humanistycznym zaczęły, czasami na krótko, wznowiać działalność. W tej grupie była m.in. archeologia, filologia klasyczna, filozofia oraz pedagogika.

W latach 90. doszło do poważnych zmian w strukturze organizacyjnej uczelni, a liczba wydziałów wzrosła do dziewięciu. Z Wydziału Humanistycznego wyłonił się Wydział Nauk Historycznych, a taki rozwój wydarzeń stanowił skutek rozwoju kadry samodzielnych pracowników naukowych oraz różnicowania się dyscyplin naukowych. Jak przypomina UMK, w 1991 r. filozofia na Wydziale Humanistycznym została uruchomiona jako nowy kierunek kształcenia.

Dzisiaj na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych funkcjonuje Instytut Filozofii, a w jego skład wchodzi:

Polska nauka śladami Kopernika

Katedra Filozofii Praktycznej (prowadzi refleksję dotyczącą problemów związanych z czynną rolą człowieka w świecie, a wśród zagadnień znajdują się takie tematy jak: stan kultury, zjawiska społeczne, zmiany cywilizacyjne, rozwój technologii, zmiany klimatu),

Katedra Filozofii Społecznej (badacze koncentrują swoją uwagę m.in. na filozofii polityki i kultury, w tym: koncepcji sprawiedliwości, antropologii kulturowej, praktycznym ujęciu refleksji filozoficznej w naukach medycznych i psychologii),

Katedra Historii Filozofii, Filozofii Systematycznej i Etyki (zakres badań dotyczy historii filozofii nowożytnej i współczesnej, recepcję filozofii światowej w filozofii polskiej, etyki, estetyki filozoficznej oraz antropologii filozoficznej),

Katedra Logiki (sednem prowadzonych działań jest nauka o formułowaniu myśli i regułach poprawnego rozumowania oraz argumentowania twierdzeń).

„Jeśli zastanawiasz się nad sensem, przyczyną czy wartością tego, co inni uważają za oczywiste to znaczy,

Polska nauka śladami Kopernika

że już myślisz w sposób filozoficzny. Filozoficzne dążenie do poznania i zrozumienia zwykle oznacza odrzucenie obiegowych odpowiedzi i ryzyko podjęcia własnych dociekań. Pragnienie poznania bez względu na praktyczne zastosowania zdobytej wiedzy, w połączeniu z wielkimi, choć często zapominanymi dzisiaj ideałami mądrości i humanizmu, stanowi o specyfice studiów filozoficznych” – zachęca Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

WAWRZYNIEC RYMKIEWICZ: CHCIAŁEM ZROZUMIEĆ SIEBIE

Polska nauka śladami Kopernika

– CHCIAŁEM ZROZUMIEĆ, KIM JESTEM I CZYM JEST ŚWIAT, KTÓRY MNIE OTACZA. *Uważałem – i dalej uważam – że filozofia jest najlepszym do tego sposobem –* **MÓWI W ROZMOWIE Z „WPROST” DR HAB. WAWRZYNIEC RYMKIEWICZ,** *polski filozof, tłumacz i wydawca. W poniższym artykule przybliżamy jego działalność naukową oraz życiorys.*

Rozmawiała **Aleksandra Cieślik**

Czym jest i czemu służy filozofia dziś?

Filozofia jest pracą w języku i dla języka. Polega – najogólniej rzecz ujmując – na tworzeniu pojęć podstawowych, za pomocą których rozumiemy samych siebie i otaczającą nas rzeczywistość. Filozof tworzy te pojęcia albo pracuje w tych pojęciach – jest robotnikiem Słowa – a one potem wchodzą do szerokiego obiegu, są używane przez wszystkich, stają się powoli

Polska nauka śladami Kopernika

słowami potocznymi. Weźmy taki przykład: słowo „świadomość”. Pani uważa, że posiada „świadomość” albo jest „świadomością”. Otóż to pojęcie zostało wprowadzone do polszczyzny przez Bronisława Trentowskiego na początku lat czterdziestych XIX stulecia. Wcześniej „świadomość” oznaczała wiedzę świadka, opartą na jego doświadczeniu i było słowem sądowym: świadek ma świadomość, że...

Dlaczego postanowił pan zająć się konkretnie tą dziedziną?

*Chciałem zrozumieć, kim jestem i czym jest świat, który mnie otacza. Uważałem – i dalej uważam – że **FILOZOFIA JEST NAJLEPSZYM DO TEGO SPOSOBEM.***

Fascynuje się pan akurat myślą niemiecką, która – szczególnie w przypadku Nietzschego – roztacza dość pesymistyczną wizję świata.

Polska nauka śladami Kopernika

Uważam, że dla naszej epoki – dla sposobu, w jaki żyjemy i myślimy – najważniejszymi filozofami są Nietzsche i Heidegger. Filozofię studiować i uprawiać trzeba w pewnym porządku. Zaczynać trzeba od tego, co najbliższe, żeby cofnąć się do źródeł i pójść do przodu.

Nietzsche nie jest myślicielem pesymistycznym. On zaczyna od doświadczenia grozy i potworności życia – uważa, że powinniśmy być wobec siebie szczerzy – żeby następnie szukać szczęścia i możliwej jego pełni. Świadomość grozy istnienia jest więc tylko pierwszym krokiem. Warunkiem szczęścia jest szczerść. Inaczej – jeśli coś będziemy przed sobą ukrywać – nasze życie będzie chwiejne, a jego równowaga pozorna...

Z mojej perspektywy, a miałam okazję uczyć się filozofii podczas studiów, ciekawą postacią był Martin Heidegger. Jest pan autorem przekładów jego pism, więc jestem ciekawa, jak ocenia go pan jako filozofa, ale też człowieka?

Polska nauka śladami Kopernika

Heidegger atakuje podstawowe przekonanie metafizyki europejskiej, zgodnie z którym istnienie jest czymś innym niż czas i stawanie się w czasie, a zatem prawdziwie istnieją tylko byty wieczne i niezienne. To jest twierdzenie fałszywe, zapisane jednak głęboko w naszym aparacie pojęciowym. Żeby je odrzucić, trzeba sformułować nowe pojęcie istnienia. Stosunek Heideggera do totalitaryzmu jest dwowisty. Heidegger popierał Hitlera. Potem jednak stworzył bardzo przenikliwą krytykę totalitaryzmu – także nazizmu – która warta jest przemyślenia. Heidegger uważał, że państwo totalne i mordy masowe są możliwe dzięki technice. W naszej epoce – inwigilacji cyfrowej i dronów bojowych – to twierdzenie wydaje się oczywistością.

Tłumaczył pan nie tylko Martina Heideggera, ale także Friedricha Schellinga oraz wiersze Charles’a Baudelaire’a. Co jest najtrudniejsze w tej pracy, szczególnie biorąc pod uwagę filozoficzne treści?

Polska nauka śladami Kopernika

*Filozofowie tworzą nowe słowa albo używają dawnych słów w nowym znaczeniu, **WYPROWADZAJĄC JĘZYK POZA JEGO SCHEMATY, PRZEKRACZAJĄC JEGO GRANICE.** Dlatego lektura tekstów filozoficznych jest taka trudna, przypomina naukę obcego języka.*

Tłumaczenie tekstów filozoficznych jest natomiast pracą twórczą – trzeba wymyślić na nowo własny język, trzeba użyć go w nowy sposób.

Przygotowując się do rozmowy, natrafiłam na wzmiankę o Fundacji Evviva L’arte, którą pan prowadzi. Na jej stronie przeczytałam m.in. takie zdanie: **Zadajemy ważne pytania i szukamy na nie odpowiedzi. Ważne pytania, czyli? Jakie pytania powinniśmy dziś stawiać sobie jako ludzie?**

Pytania filozofii są odwieczne. Wpisane w ludzkie istnienie. W ostatecznym rachunku są to więc zawsze te same pytania. Kim jesteśmy? Czym jest

Polska nauka śladami Kopernika

świat? Na czym polega piękno i dobro? Te pytania zadaje sobie każdy człowiek. Filozofowie wiedzą o nich znacznie więcej, potrafią je precyzyjniej sformułować.

Kto dziś studiuje filozofię? Czego młodzi dorośli oczekują po tych studiach?

Studenci filozofii są bardzo różni. Ta różnorodność zawsze mnie zadziwia. Na moje zajęcia przychodzą też często studenci innych kierunków. Chcą znaleźć odpowiedź.

Kim jest Wawrzyniec Rymkiewicz?

Wawrzyniec Marek Rymkiewicz to urodzony w 1971 roku polski filozof, tłumacz i wydawca. Adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. W roku 2000 obronił tam dysertację doktorską poświęconą tożsamości człowieka w pierwszej filozofii Heideggera (Problem tożsamości człowieka w „Byciu i czasie” Martina Heideggera), a w roku 2015 uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy „Formy istnienia. Heidegger według Arystotelesa”. Autor

Polska nauka śladami Kopernika

książki „Ktoś i nikt. Wprowadzenie do lektury Heideggera”. Był jednym z tłumaczy książki Heideggera o Nietzsche, tłumaczył także Schellinga oraz wiersze Baudelaire’a.

W centrum jego zainteresowań stoją psychologia filozoficzna – rozumiana jako badania nad konstytucją pojęcia świadomości – oraz gramatyka kognitywna i jej konsekwencje dla ontologii. Zajmuje się filozofią niemiecką, szczególnie myślą Friedricha Wilhelma Josepha von Schellinga, Friedricha Nietzschego i Martina Heideggera, ze szczególnym uwzględnieniem ich relacji do klasycznej filozofii greckiej, głównie Arystotelesa. W spektrum zainteresowań Wawrzyńca Rymkiewicza leżą także filozofia polska oraz historia języka polskiego. Z tej drugiej naukowiec intensywnie czerpie w pracy translatorskiej, dążąc do rozwoju polskiej pojęciowości filozoficznej.

Polska nauka śladami Kopernika

Przygotowuje książkę „**OBRAZ I OBECNOŚĆ. ARYSTOTELES PRZECIWKO HEIDEGGEROWI**”, w której przedstawi kognitywistyczną reinterpretację „*Metafizyki*” Arystotelesa.

Wielokrotnie nagradzany stypendysta

Wielokrotny stypendysta Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej, był także stypendystą GFPS na Uniwersytecie Alberta-Ludwika we Fryburgu Bryzgowijskim i Fondation de la Maison des Sciences de l’Homme w École des Hautes Études en Sciences Sociales w Paryżu. Trzykrotnie – w latach 1995, 2002 oraz 2007 – uhonorowany nagrodą Rektora Uniwersytetu Warszawskiego.

Założyciel i redaktor naczelny kwartalnika „Kronos”. Przewodniczący Rady Fundacji Augusta hr. Cieszkowskiego. Przed rokiem 1989 w redakcjach pism podziemnych: anarchistycznej „Katatymii” i niepodległościowego „Ucznia Polskiego”. W latach 1995-96 redagował dział poezji kwartalnika „Frona”.

Polska nauka śladami Kopernika

Wawrzyniec Rymkiewicz jest synem poety, eseisty, dramaturga oraz krytyka literackiego Jarosława Marka Rymkiewicza. Ma dwójkę dzieci – córkę Anielkę i syna Ignacego.

Współredaktor pierwszego polskiego albumu poświęconego Stanisławowi Szukalskiemu, który opatrzył obszernym posłowiem. Przewodzi również Fundacji Evviva l'arte prowadzącej działalność wydawniczą w obszarze literatury pięknej i sztuki. „Wydajemy w ciągu roku kilka tytułów, pracujemy nad nimi długo i pieczołowicie. To są książki, które sami chcielibyśmy czytać i zachować w domowej bibliotece na dłużej, a może na zawsze – dla kolejnych pokoleń” – czytamy na stronie.

Do grona autorów publikowanych przez Evviva l'arte zalicza się między innymi Jarosław Marek Rymkiewicz (zmarły w 2022 roku ojciec Wawrzyńca).

Polska nauka śladami Kopernika

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

*Dr hab. Kalina
Wojciechowska*

PROFESOR KALINA WOJCIECHOWSKA O BIBLI I WIE WSZYSTKO

Polska nauka śladami Kopernika

*Była nie tylko pierwszą kobietą we władzach Komitetu Nauk Teologicznych PAN, ale też jedyną świecką osobą w tym gremium. **PROFESOR KALINA WOJCIECHOWSKA OD LAT ZAJMUJE SIĘ NIE TYLKO DOGLĘBNĄ ANALIZĄ BIBLIJNYCH TEKSTÓW, ALE RÓWNIEŻ POPULARYZACJĄ TEOLOGII I BIBLISTYKI.***

Tekst: **Piotr Barejka**

Do wąskiego grona polskich teolożek Kalina Wojciechowska dołączyła w 1997 roku, gdy ukończyła Chrześcijańską Akademię Teologiczną. Dwa lata później obroniła na tej uczelni pracę doktorską z zakresu biblistyki ewangelickiej. Wtedy też rozpoczęła w Akademii pracę jako adiunkt. W międzyczasie studiowała na Instytucie Filologii Klasycznej Uniwersytetu Warszawskiego oraz na Ewangelickim Fakulcie Teologicznym Uniwersytetu Fry-

Polska nauka śladami Kopernika

deryka Wilhelma w niemieckim Bonn. W 2008 roku uzyskała stopień doktora habilitowanego nauk teologicznych w zakresie teologii biblijnej, po czym została profesorem nadzwyczajnym w katedrze Wiedzy Nowotestamentowej i Języka Greckiego ChAT.

– *Biblistyka jest tak zwaną subdyscypliną teologii. Zajmuje się głównie*
BADANIEM TEKSTU BIBLIJNEGO, JEGO ZNACZEŃ, JAK KULTURA DAWNYCH CZASÓW WPŁYWAŁA NA KSZTAŁTOWANIE SIĘ TEGO TEKSTU, *co z tego wynika – wyjaśniała teolożka i biblistka w rozmowie na kanale „BÓGowscy”.*

– Biblistyka bada również język, zajmuje się tłumaczeniem tekstu oryginalnego napisanego w języku hebrajskim, aramejskim i greckim. Przybliżaniem tego języka, wszystkich elementów kulturowych, społecznych, historycznych, współczesnemu czytelnikowi – dodawała.

Polska nauka śladami Kopernika

Jedyna kobieta wśród księży na czele Komitetu PAN

Od 2011 roku Kalina Wojciechowska zasiada w Komitecie Nauk Teologicznych PAN, którego w styczniu 2016 roku została wiceprzewodniczącą. Nie tylko jako pierwsza kobieta, ale też jedyna wówczas osoba świecka we władzach Komitetu, który zajmuje się „oceną i inicjowaniem badań naukowych dotyczących wiary religijnej jako ważnego zjawiska w ludzkim świecie”, a także „badań dotyczących istotnych treści ludzkich przekonań religijnych oraz ich uzasadnień, zaliczanych w tradycji europejskiej do dyscypliny zwanej teologią”.

W 2012 roku dołączyła z kolei do Zespołu Języka Religijnego Rady Języka Polskiego przy prezydium PAN, który jest organem Rady Języka Polskiego. Do zadań zespołu należy między innymi „analiza i ocena stanu języka religijnego”, „inicjowanie badań nad językiem religijnym”, a także „pełnienie funkcji pośrednika między Radą a Kościołami w sprawach dotyczących języka religijnego”.

Polska nauka śladami Kopernika

Jak czytamy na stronie Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, zainteresowania badawcze profesor Wojciechowskiej koncentrują się na „synchronicznych metodach egzegezy”. „Szczególnym sentymentem darzy księgi narracyjne Nowego Testamentu. W pracy naukowej stara się łączyć biblistykę z innymi dyscyplinami nauk humanistycznych, przede wszystkim z językoznawstwem i literaturoznawstwem” – dodano.

Jej praca doktorska nosiła tytuł „Alegoreza Pieśni nad Pieśniami w świetle strukturalnej analizy metafory”, natomiast w pracy habilitacyjnej analizowała „elementy stylu i stylizacji w Ewangelii Marka”. Zajmuje się również popularyzacją swojej dziedziny nauki – jako redaktor uczestniczyła w pracach Międzywyznaniowego Zespołu Tłumaczy i Redaktorów działającego przy Towarzystwie Biblijnym w Polsce, które przygotowuje kolejne tomy Biblii Ekumenicznej, współpracowała także z kanałem Religia TV i pismem „Więź”, zaś od 2010 roku bierze udział w przygotowaniach ma-

Polska nauka śladami Kopernika

teriałów na coroczne Tygodnie Modlitw o Jedność Chrześcijan.

Za zasługi na rzecz rozwoju nauki otrzymała w 2015 roku Srebrny Krzyż Zasługi.

Kim był Jezus przed trzydziestką? Gdzie się uczył? Gdzie pracował?

Specjalizacją profesor Kaliny Wojciechowskiej jest analiza ksiąg narracyjnych Nowego Testamentu, jednak na łamach ogólnopolskich mediów teolożka nie tylko rozkłada na czynniki pierwsze językową warstwę tekstów.

W tekście opublikowanym przez magazyn „Więź” **OPISYWAŁA, JAK WYGLĄDAŁO ŻYCIE JEZUSA CHRYSTUSA PRZED TRZYDZIESTKĄ.** *Szukała odpowiedzi na pytania, jakie warunki panowały w jego rodzinnym domu, gdzie się uczył i pracował, dokąd podróżował i czy zawarł małżeństwo.*

Polska nauka śladami Kopernika

Podejmowała również tematy, które nierzadko wzbudzają kontrowersje. Choćby to, co tak naprawdę Biblia mówi o seksie.

Wielokrotnie zajmowała się również kwestią roli kobiet w Biblii oraz życiu religijnym.

– Kultura chrześcijańska, która została stworzona na tych biblijnych podwalinach, była na wskroś patriarchalna. Jednak kobiety odgrywały w niej dość ważną rolę – mówiła z kolei profesor na antenie Radia TOK FM. Zwracała uwagę na kobiety, które pojawiały się w otoczeniu Jezusa Chrystusa, jak Maria Magdalena czy Joanna, żona Chuzy.

– Były też inne kobiety, które towarzyszyły Jezusowi i nawet wspierały finansowo jego ruch. Przypadków nie było. Przypuszczenia badaczy są takie, że to mogły być żony apostołów, bo to nie budziło w tamtych czasach żadnych kontrowersji – zauważała teolożka.

Dodawala też, że Jezus mógł być... skonfliktowany z matką. – Sugerują to nawet fragmenty ewangelii – za-

Polska nauka śladami Kopernika

znaczała, cytując fragmenty Ewangelii św. Marka, gdzie opisane spotkanie Jezusa z matką i członkami swojej rodziny. – Tutaj *expressis verbis* daje matce do zrozumienia, że nie chce mieć z nią nic wspólnego. Echa tego konfliktu zachowały się w Nowym Testamencie – podkreślała.

– Coś musiało być na rzeczy, skoro po 30 latach mieszkania w domu Jezus decyduje się opuścić dom i wystąpić z nauką. Choć w Piśmie Świętym zostało to obudowane w sposób teologiczny i literacki – oceniła.

Biblia, czyli literatura „bardzo różna”

W wywiadzie dla „Tygodnika Powszechnego” przyznała natomiast, że Biblia to „bardzo różna literatura”, nie tylko „wysokiej klasy”. – Zdecydowanie są fragmenty słabe, i to pod każdym względem: czy to literackim, czy to kompozycyjnym, czy nawet teologicznym. Ale są fragmenty, a nawet całe księgi bardzo udane, na przykład Pieśń nad Pieśniami – mówiła.

Polska nauka śladami Kopernika

„Sugerowała też, aby Biblię czytać „antropologicznie”, wybierając opisy ludzkich doświadczeń. – Tych doświadczeń jest dużo i **MOŻNA OBSERWOWAĆ, JAK BIBLIA PROWADZI NAS POPRZECZ LUDZKIE LOSY** – zauważała.

– To jest sposób dosyć uniwersalny, dostępny również dla niewierzących. W warstwie egzystencjalnej refleksja biblijna o kondycji ludzkiej nie jest tak mocno ukierunkowana teologicznie, jak by chcieli to widzieć jej wierzący czytelnicy – podkreśliła.

Teologia i biblistyka, a po godzinach felinologia

Wśród prac naukowych profesor Wojciechowskiej również odnajdujemy szereg różnorodnych tematów. W jednym ze swoich artykułów opublikowanym w 2020 roku analizowała obraz Boga w kazaniach luterzańskich kobiet. „Dobrotliwy i matczyzny czy surowy

Polska nauka śladami Kopernika

i ojcowski?” – brzmi pytanie postawione w tytule. W kolejnym artykule, opublikowanym w 2016 roku, zajęła się „próbą destereotypizacji postaci Samarytanki” i odpowiedzi na pytanie, czy była „poważaną i pobożną erudytką czy kobietą rozwiązłą”. Rok później opublikowała tekst zatytułowany „biblijna dyskryminacja i pseudoepigraficzna apoteoza kota”, natomiast w innym tekście rozważała, czy „psy zasługują na zbawienie”. W 2015 roku z kolei zajęła się relacjami ojca i dzieci w czasach Jezusa, a także ich „nowotestamentową reinterpretacją”.

Poza nauką profesor Wojciechowska interesuje się muzyką dawną oraz felinologią, czyli... nauką o kotach. To dział zoologii, skupiający się na badaniu anatomii, fizjologii, genetyki oraz bioróżnorodności kotów.

Polska nauka śladami Kopernika

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

KS. MICHAŁ HELLER BURZY BARIERY MIĘDZY NAUKĄ A RELIGIĄ

Fot. PAP/Art Service

Ks. prof. Michał Heller

Polska nauka śladami Kopernika

KS. PROF. MICHAŁ HELLER JAKO PIERWSZY POLAK ZOSTAŁ LAUREATEM KATOLICKIEGO NOBLA, czyli prestiżowej nagrody przyznawanej za pokonywanie barier między nauką a religią. *„Nauka i religia bywają w konflikcie, ale nie są nań skazane. Oddziałują na siebie poprzez twórcze napięcie” – uważa.*

Tekst: **Katarzyna Świerczyńska**

Bez wątpienia jest jednym z najwybitniejszych współczesnych naukowców. Ks. prof. Michał Heller to duchowny katolicki, kosmolog, fizyk teoretyk, filozof i teolog. Uznanie na arenie światowej zyskał za swoje prace na styku nauki i religii.

Pierwszy Polak, który został laureatem Nagrody Templetona

Ks. prof. Michał Heller w 2008 roku jako pierwszy Polak został laureatem Nagrody Templetona, która czę-

Polska nauka śladami Kopernika

sto nazywana jest katolickim Noblem. Na przestrzeni lat jej laureatami byli m.in. Matka Teresa z Kalkuty, Aleksander Sołżenicyn, Paul Davies, Freeman Dyson, Charles Townes, Jane Goodall czy Frank Wilczek.

„Przez ponad 40 lat rozwijał niezwykle oryginalne koncepcje na temat genezy i przyczyn powstania wszechświata, często w warunkach intensywnych represji ze strony rządu. Profesor Heller zdobył pozycję międzynarodowego autorytetu wśród kosmologów i fizyków swoimi pracami na temat unifikacji ogólnej teorii względności i mechaniki kwantowej, metod geometrycznych w fizyce relatywistycznej oraz filozofii i historii nauki” – informowała Fundacja Templetona po ogłoszeniu ks. Michała Hellera laureatem nagrody.

Warto tu dodać, że represje, o których mowa dotyczyły czasów komunizmu. Na przykład ówczesne władze bardzo długo odmawiały ks. Hellerowi paszportu. Jego pierwszy zagraniczny wyjazd naukowy (do Belgii), był możliwy dopiero w połowie lat 70. dzięki sty-

Polska nauka śladami Kopernika

pendium otrzymanemu za pośrednictwem kard. Karola Wojtyły.

*Sama Nagroda Templetona to nagroda pieniężna o wartości ponad 1,5 mln dolarów, a po jej otrzymaniu **DUCHOWNY I NAUKOWIEC UFUNDOWAŁ CENTRUM KOPERNIKA BADAŃ INTERDYSCYPLINARNYCH W KRAKOWIE**, które dziś stanowi część Uniwersytetu Jagiellońskiego.*

Centrum jest miejscem, gdzie naukowcy z różnych dziedzin mogą współpracować nad projektami badawczymi.

Po otrzymaniu Nagrody Templetona ksiądz Heller mówił, że to dzień ważny dla całej polskiej nauki i polskiego Kościoła. „Wśród różnych emocji zapomina się o szerszym kontekście tego wydarzenia, a jest ono ważne nie dla mnie, ale dla Polski, dla polskich intelektualistów, i to nie tylko wierzących, ale ludzi, którzy szanują to, co jest mądre” – powiedział wtedy. Podczas uroczystości, jaka odbyła się

Polska nauka śladami Kopernika

w Pałacu Buckingham dr John M. Templeton Jr, prezydent Fundacji Johna Templetona zwracał uwagę, że kapituła nagrody zgodziła się, że ks. Heller przekonująco ukazał, że „poszukiwania naukowe i badania teologiczne mogą harmonijnie nawzajem na siebie oddziaływać, unikając pułapki ulegania kompromisom”.

Jego najbardziej twórcze prace mogą być scharakteryzowane jako medytacja nad cudem matematycznej treści natury – mówił John M. Templeton.

Kapłan naukowiec

Ks. prof. Michał Heller jest kapłanem diecezji tarnowskiej, a święcenia kapłańskie przyjął 26 kwietnia 1959 roku. Na decyzję o wyborze takiej drogi życiowej miało bez wątpienia środowisko, w jakim się wychował.

„W rodzinie Hellerów zawsze pielęgnowano tradycje religijne. Pani Zofia (matka – red.) była osobą głęboko wierzącą i kierującą się w życiu zasadami religijnymi. Pan Kazimierz (ojciec – red.) uzupełniał tradycyjną religijność akcentami intelektualnymi. Był

Polska nauka śladami Kopernika

wszechstronnym intelektualistą, łączącym zdolności matematyczne z artystycznymi (pięknie rysował, interesował się filozofią); w dobie pozytywizmu, w czasach studenckich, w Rosji radzieckiej na zesłaniu i w Polsce powojennej wiarę zachował. Rozmowy na tematy religijne, toczone nieraz w gronie interesujących ludzi, którzy bywali w domu Hellerów, niewątpliwie wywarły na późniejszego księdza Michała Hellera duży wpływ” – napisał na temat Michała Hellera w artykule opublikowanym w czasopiśmie „Analecta Cracoviensia” w 2001 roku ks. Stanisław Wszolek.

”*Prace naukowe ks. prof. Michała Hellera obejmują szeroki zakres tematów, od kosmologii relatywistycznej po filozofię nauki i teologii. **JEST AUTOREM LUB WSPÓŁAUTOREM PONAD 80 KSIĄŻEK, ALE TEŻ SETEK ARTYKUŁÓW** zarówno naukowych, jak i popularnonaukowych.*

Polska nauka śladami Kopernika

Wśród książek warto wymienić takie tytuły jak „Przestrzenie Wszechświata”, „Bóg i geometria”, „Filozofia przypadku”, „Ostateczne wyjaśnienia Wszechświata”, „Filozofia i Wszechświat”, „Kosmologia kwantowa”, „Szczęście w przestrzeniach Banacha” czy „Sens życia i sens Wszechświata”. Artykuły księdza Hellera znalazły się m.in. w takich czasopismach jak „Astrophysics and Space Science”, „Physics Letters A”, „Journal of Mathematical Physics”, „Foundations of Physics”, „International Journal of Theoretical Physics” czy „Foundations of Science”.

Jednocześnie prof. Heller jest doktorem honoris causa wielu uczelni, w tym Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej, Uniwersytetu Śląskiego i Politechniki Warszawskiej. Nagroda Templetona nie jest jedynym prestiżowym wyróżnieniem, jakie otrzymał. Takich nagród i wyróżnień ma na swoim koncie kilkadziesiąt. Został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, Orderem Orła Białego, Medalem „Plus ratio

Polska nauka śladami Kopernika

quam vis” oraz Nagrodą dla Popularyzatora Nauki MNiSW i PAP za całokształt swojej działalności,

Jak pisał o Michale Hellerze wspomniany już ks. Stanisław Wszolek, jednym z jego najważniejszych wkładów w naukę jest rozwijanie teorii kosmologii relatywistycznej. Ks. Heller badał również zastosowania geometrii nieprzemiennej do problemów kosmologicznych i kwantowania grawitacji.

Ks. prof. Michał Heller często podkreśla,
**że NAUKA I RELIGIA MOGĄ WSPÓŁIST-
NIEĆ W HARMONII.**

W jednym z wywiadów powiedział: – Wzrastałem w podwójnej atmosferze: religijnej i przepojonej kultem do nauki, zwłaszcza nauk ścisłych. Często słyszałem z ust ojca zdanie, że „nie ma księży dla inteligencji, że kazania nie są do nich adresowane”. We mnie to jakoś zakiełkowało

W swojej książce „Filozofia przypadku” napisał ważne i często cytowane zdanie: „Nauka i religia bywają w kon-

Polska nauka śladami Kopernika

flikcie, ale nie są nań skazane. Oddziałują na siebie poprzez twórcze napięcie”. Jego podejście do nauki i religii jest głęboko zakorzenione w przekonaniu, że obie te dziedziny mogą wzajemnie się wzbogacać. „Bez religii trudno pytać o sens życia” – nie ma wątpliwości duchowny i naukowiec. Jednocześnie zwraca uwagę, że zajmowanie się nauką jest wielką i fascynującą przygodą. „Piękno naukowej przygody polega na tym, że nigdy nie zabraknie dalszych znaków zapytania” – powiedział.

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

Fot. Archiwum prywatne

**PROF. RUTKOWSKI:
JESTEM OD TEGO, ŻEBY
UDZIELAĆ ODPOWIEDZI**

Polska nauka śladami Kopernika

*W nauce liczy się albo prawda i argumentacja, **ALBO NIC SIĘ NIE LICZY I NIE MA WTE-DY NAUKI – PODKREŚLA PROF. MIROSŁAW RUTKOWSKI** z Uniwersytetu Szczecińskiego. W swojej pracy naukowej szuka odpowiedzi na najtrudniejsze egzystencjalne pytania.*

Tekst: **Katarzyna Świerczyńska**

Dlaczego wybrał pan filozofię?

Ludzie wybierają daną dziedzinę nauki, żeby zrealizować jakieś swoje cele w życiu. Jedni studiują dziennikarstwo, żeby pisać czy prowadzić audycje, inni studiują sztukę, żeby dobrze malować. Najwięcej ludzi wybiera wiedzę, która jest w jakiś sposób dla nich użyteczna. A filozofia w dużej mierze nie jest wiedzą w ten sposób użyteczną. Jest to wiedza raczej typu egzystencjalnego. Ona nie służy do tego, żeby coś osiągnąć szybko w życiu, tylko do tego, żeby posiadać rozległą wiedzę

Polska nauka śladami Kopernika

o świecie, żeby dobrze żyć i żeby właściwie przeżywać własne życie.

W jakimś sensie jest więc użyteczna.

Tylko na czym to polega? Zarówno w pani życiu, jak i każdym życiu prywatnym i publicznym, zarówno społeczeństw, jak i grup, jest bardzo wiele zagadnień i problemów, które wymagają namysłu i rozwiązania. Pani

Dr hab. Mirosław Rutkowski

prof. US jest pracownikiem w Instytucie Filozofii i Kognitywistyki Uniwersytetu Szczecińskiego, gdzie przez wiele lat był kierownikiem Zakładu Etyki. Zajmuje się zagadnieniami etyki normatywnej, metaetyki oraz etyki stosowanej. Jest członkiem redakcji czasopism naukowych „Nowa Krytyka” oraz „Analiza i Egzystencja”. Jest autorem wielu artykułów i książek poświęconych kwestiom etycznym, był uczestnikiem, ale też inicjatorem wielu naukowych konferencji. Przebywał na uniwersytetach w Finlandii, New Delhi, Kalkucie, Pekinie, Madrycie oraz Bolonii. Swoją wiedzę uzupełniał również podczas kilkukrotnego pobytu w All Souls College na Uniwersytecie Oxfordzkim.

Polska nauka śladami Kopernika

codziennie spotyka się z problemami egzystencjalnymi, w stosunku do których musi pani zająć jakieś stanowisko. Czuje się pani nieszczęśliwa i zastanawia się pani, co zrobić, aby czuć się szczęśliwą? Ale żeby odpowiedzieć sobie na tak proste z pozoru pytanie, trzeba odpowiedzieć sobie na pytanie, co to jest szczęście.

*I to jest już problem egzystencjalny. Tego się pani nie nauczy, studiując dziennikarstwo, chemię, czy elektronikę. To da pani tylko filozofia. Takich **PROBLEMÓW EGZYSTENCJALNYCH, NAWET CZŁOWIEK ŚREDNIO WYKSZTAŁCONY MA BEZ LIKU.** To jest nieprzebrana wielkość.*

My ciągle zadajemy sobie pytania, które ich dotyczą, a im człowiek jest bardziej wykształcony, tym tych pytań jest więcej. Np. czy Bóg istnieje, czy należy się bać śmierci, czy tolerancja jest dobra, czy nie, czy powin-

Polska nauka śladami Kopernika

niśmy postępować zgodnie z własnym sumieniem, czy aborcja jest dobra, czy nie? Nawet jeśli będzie pani znakomitą dziennikarką, to nic pani to nie da – wiedza i umiejętności przydatne w dziennikarstwie, w tych kwestiach nie są zbyt pomocne.

Mimo wszystko wydaje mi się, że wiele osób będzie zaskoczonych tym, co pan mówi. Dziś filozofia to nie jest popularna nauka.

Jest to nauka nie tyle niepopularna, co nauka niepraktyczna. Jeśli ludzie idą na studia, to chcą coś z tego mieć, że pięć czy sześć lat studiowali. Natomiast jak pani studiuje filozofię, to co pani będzie miała z tego, jeśli spojrzymy na to pod kątem użyteczności, tak jak się ją dziś rozumie. Jeśli pani nie będzie tak jak ja uczyć filozofii, no to w zasadzie nie wiadomo po co ta filozofia.

Pan jednak wybrał ten kierunek. Nie wydaje mi się, że jako młody człowiek zaraz po maturze planował pan, że będzie kiedyś uczył innych filozofii. Wracam tu do mojego pierwszego pytania: dlaczego wybrał pan właśnie filozofię?

Polska nauka śladami Kopernika

To były inne czasy, trudne czasy. Ja zacząłem studia w 1978 roku. To było kilka lat przed stanem wojennym. Wtedy ta rzeczywistość, która mnie otaczała, nie była dla mnie rzeczywistością godną poznania, rzeczywistością godną uczestnictwa w niej. To był niedobry świat, zły. W takiej sytuacji szuka się zastępczej rzeczywistości, a przecież wtedy nie było jeszcze rzeczywistości wirtualnej, nie było komputerów.

*Szukało się tego w jakichś ideach, w literaturze, sztuce, w filozofii właśnie. To było to, co dawało nam namiastkę trochę innego świata. **JA CHCIAŁEM TEN INNY ŚWIAT ZROZUMIEĆ**, ale też dzięki temu zrozumieć bardziej świat, który mnie otacza.*

Gdybym dziś miał 20 lat? Może myślałbym inaczej i został np. chirurgiem plastycznym albo prawnikiem, bo mógłbym sobie przeliczyć, ile bmw będę mógł mieć dzięki

Polska nauka śladami Kopernika

dobrym zarobkom w swoim garażu. Kiedyś takiego myślenia w ogóle nie było. Przynajmniej ja tak nie myślałem.

Jeszcze za moich czasów, a zaczynałam studia w latach 90., kierunki humanistyczne były oblegane i wcale nie było łatwo się na nie dostać.

Dziś już tak nie jest. Dziś młodzi ludzie są bardzo pragmatyczni. Z tego powodu filozofia nie będzie się cieszyła takim wzięciem jak prawo, medycyna czy kierunki związane z informatyką.

To właściwie, po co zajmować się dziś filozofią?

Ponieważ życie, obok tej części czysto pragmatycznej, składa się także z części egzystencjalnej. Ludzie dziś o tym zapominają, ale życie szybko im o tym przypomina. Cały czas wracam do tego samego: to, że będzie miała pani dużo pieniędzy, nie oznacza, że będzie pani szczęśliwa i z zadowoleniem będzie pani przeżywać swoje życie. I że w ogóle będzie pani wiedziała, czym jest dla pani szczęście.

Z punktu widzenia filozofa, dziś ludzie posiadają znikomą wiedzę o życiu, w ogóle bardzo mało wiedzą...

Polska nauka śladami Kopernika

*Brytyjska pisarka Virginia Woolf mówiła, że ludzie dzielą się na różne klasy i jest klasa ludzi oświeconych. Miała na myśli to, że **LUDZIE OŚWIECENI MAJĄ WIEDZĘ DOTYCZĄCĄ WŁAŚNIE ZAGADNIEŃ EGZYSTENCJALNYCH**, że potrafią dać sobie z nimi radę, potrafią je dogłębnie analizować.*

I ona pod koniec swojego życia doszła do wniosku, że ta klasa się kurczy, a ja bym teraz wręcz powiedział, że takich ludzi już prawie nie ma. Ludzie się interesują tym, co jest na co dzień, co związane jest najczęściej z dobrami materialnymi, a umyka im to, co nie ma wymiaru czysto empirycznego i związane jest z ideą.

Może jest im to zwyczajnie niepotrzebne?

Nie zgodzę się, bo przecież ci ludzie borykają się z potężnymi problemami, które mają charakter metafizyczny. Ktoś może być bogaty, a jego życie może być okropne. I dzieje się tak dlatego, że nic nie wie o spra-

Polska nauka śladami Kopernika

wach, które stanowią istotę jego życia, dokonuje złych wyborów, nie potrafi odpowiedzieć, co jest dla niego ważne. A filozofia daje takie odpowiedzi.

Tylko z tego, co pan mówi, wynika, że filozofia da mi odpowiedź na pytanie, co jest ważne w moim życiu. Czy rzeczywiście?

Nawet jeśli nie da pani odpowiedzi ostatecznej, to zaopatrzy panią w pewne narzędzie do dochodzenia do tej odpowiedzi. Weźmy banalny przykład. Jeśli ludzie się zastanawiają, czy dokonać aborcji, czy też nie, to nie jest tak, że jeśli zwrócą się ku filozofii, to znajdą tam wszystkie odpowiedzi i każda z nich będzie ostateczna. Tak nie jest. Ale jeśli zdobędą tam potrzebną im do tego wiedzę, to będą wiedzieli, jak ten problem należy przeanalizować. Ludzie często stoją przed koniecznością odpowiedzi na takie pytania, ale nie potrafią na ten temat prawidłowo myśleć, niekiedy nie potrafią trzech zdań sklecić sensownie. Sądzą oczywiście, że znają odpowiedzi, ale to jest zupełna ułuda.

Polska nauka śladami Kopernika

Dlaczego pan tak uważa? Zostańmy przy aborcji, bo rzeczywiście to jest temat, na który większość ma swoje zdanie. Pan ten temat z kolei bardzo szczegółowo przeanalizował jako naukowiec, ale ja zastanawiam się, czy można zarzucać komuś, niezależnie od jego zdania na temat aborcji, że to, co myśli, jest ułudą.

Napisałem książkę „Kiedy powstaje istota ludzka?” Została wydana w 2013 roku. To jest książka w dużej mierze o aborcji.

Starąłem się prześledzić **ROZWÓJ PRE-NATALNY ISTOTY LUDZKIEJ, AŻ DO MOMENTU, KIEDY TA ISTOTA LUDZKA ZAISTNIEJE W ŚWIECIE.** *Mamy ten przysłowiowy okres dziewięciu miesięcy, no więc w którym momencie możemy mówić, że istota ludzka się zaczyna?*

Da się na to pytanie jednoznacznie odpowiedzieć?

Polska nauka śladami Kopernika

Ja takiej odpowiedzi w swojej książce próbowałem udzielić, za co zresztą byłem i jestem krytykowany przez wiele osób. Otóż doszedłem do wniosku, że do tego, aby człowiek zaistniał, potrzeba pół roku od zapłodnienia. Zajęło mi trzy lata, aby napisać tę książkę. Tu potrzebna była wiedza z wielu dziedzin nauki, bo sama filozofia nic nie daje, tylko pomaga w rozumowaniu. Dziś słucham wypowiedzi różnych osób, w tym polityków na ten temat aborcji, jak mówią z ogromną pewnością, że znają odpowiedź. Trochę się dziwię, bo jak można to wiedzieć, nie mając na ten temat prawie żadnej wiedzy?

Jakie pytania mógłby pan zadać takim osobom?

Bardzo wiele pytań dotyczących rozwoju istoty ludzkiej na poszczególnych etapach życia prenatalnego. Starabym się dociec, co dana osoba o tym w ogóle wie.

Aborcja jest więc dobra, czy zła?

Trudno byłoby powiedzieć, że na ogół jest dobra, czy godna polecenia, ale też za błędne należałoby uważać twierdzenie, że jest zła w każdym momencie rozwoju

Polska nauka śladami Kopernika

prenatalnego. To, co dzieje się do wspomnianego szóstego miesiąca od zapłodnienia, nie generuje raczej niczyjej krzywdy i żadnego zła. Oczywiście wszystko bardzo upraszczam na potrzeby naszej rozmowy. Kiedy zaczynałem pracę nad książką, nie znałem odpowiedzi na to pytanie. Dopiero po trzech latach ciężkiej pracy, doszedłem do wniosku, że taka odpowiedź jest najwłaściwsza. To, że jest ona niezgodna z jakimiś zasadami społecznymi, jest drugorzędne. W nauce liczy się albo prawda i argumentacja, albo nic się nie liczy i nie ma wtedy nauki.

Najważniejszy argument na to, że wnioski, do jakich pan doszedł, są prawdziwe?

Tych argumentów jest bardzo wiele, ale podam taki, który w dyskusji nad aborcją w Polsce rzadko się pojawia. Mamy definicję śmierci, mówię tu o tak zwanej harwardzkiej definicji śmierci, która powstała w 1968 roku, a w Polsce została przyjęta w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Zakłada ona, że bezpowrotne zaprzestanie funkcjonowania mózgu oznacza śmierć

Polska nauka śladami Kopernika

istoty ludzkiej. Jeżeli my to zakładamy, to istnieje bardzo znany argument w bioetyce,

”*...tzw. Argument z Symetryczności, który mówi, że jeżeli koniec naszego życia wyznacza moment zaprzestania funkcjonowania mózgu, to **POCZĄTEK ŻYCIA MUSI WYZNACZAĆ MOMENT, W KTÓRYM MÓZG ZACZYNA FUNKCJONOWAĆ.***

No i teraz, jeśli zakładamy taką definicję śmierci, to musimy odwołać się do badań empirycznych, to jest do biologii i medycyny, aby dowiedzieć się, od jakiego momentu mamy do czynienia z funkcjonowaniem mózgu, który można uznać za początek życia istoty ludzkiej. Ale po dalsze szczegółowe rozważania na ten temat pozwolę sobie odesłać do mojej książki.

To zapytam, dlaczego z całej filozofii, wybrał pan akurat etykę i kwestie moralności? Bo tego dotyczą pana wszystkie książki i większość publikacji.

Polska nauka śladami Kopernika

Filozofia jest bardzo złożoną dziedziną, tam i logika jest, teoria umysłu, język, ontologia, masa różnych rzeczy. Mnie zaś szczególnie interesował moment styku filozofii z praktyką. I tutaj tą dziedziną filozofii najbliższą praktyce, a ponadto chyba najważniejszą, jest etyka. Etyka odpowiada na każde pytanie z życia praktycznego, które dotyczy dobra i zła. Jeśli pani zapyta, czy zabicie człowieka jest zawsze moralnie złe, to do kogo ma się pani zwrócić z tym pytaniem? Właśnie ja jestem od tego, żeby odpowiedzieć pani, że nie i dlaczego nie.

Przyznam, że to odważne stwierdzenie.

Dlatego jest tak trudno uprawiać etykę stosowaną, bo niektóre tezy, są sprzeczne z naszymi przekonaniami i z tego powodu niemile widziane. Gdybym był logikiem, gdybym na przykład w logice matematycznej postawił jakąś tezę, to nikomu by to przecież nie przeszkadzało. Ale jeśli stawiam jakąś tezę dotyczącą aborcji, no to zaraz jest wielu oburzonych.

Polska nauka śladami Kopernika

Napisałem swego czasu książkę „Granice etyki”. To zbiór moich studiów na różne tematy. I tam **POJAWIA SIĘ PYTANIE O WARTOŚĆ ŚMIERCI, A MIANOWICIE, CZY PANI ŚMIERĆ JEST DLA PANI CZYMŚ ZŁYM.** Nie dla pani bliskich, tylko dla pani. I ja uważam, że to jest niemożliwe, aby udzielić pozytywnej odpowiedzi na tak postawione pytanie.

Jeżeli ktoś takiej odpowiedzi udziela, to znaczy, że nie rozumie pytania. Ta teza również spotkała się z oburzeniem. Tak samo jest, kiedy piszę o moralnym potępieniu i zastanawiam się, kiedy możemy moralnie potępiać innych ludzi. Kiedy wygłaszałem wykład na ten temat dla studentów Uniwersytetu Trzeciego Wieku, nie spotkał się on ze zrozumieniem i akceptacją, bo moje tezy burzyły wszystko, co było podstawą dotychczasowego życia tych ludzi. Byli wręcz zbulwersowani, ale tylko dlatego, że gdybym miał rację, to sposób po-

Polska nauka śladami Kopernika

stępowania, jaki praktykowali w swoim życiu, musiałby zostać uznany za wielce niemoralny.

A może to oni mają rację?

Ja zawsze chętnie dyskutuję argumenty, z którymi się nie zgadzam.

Czy każdy może zostać filozofem?

Nie każdy, ale każdy powinien się filozofią interesować z powodów, o których mówiłem wcześniej.

Słucham pana i mimo wszystko zastanawiam się, czy nie jest jednak łatwiej żyć bez filozofii, kiedy człowiek nie zadaje sobie aż tylu pytań? Co więcej, jestem przekonana, że wiele osób tak właśnie uważa.

Jest taka teza, że może byłoby lepiej, gdybyśmy się tym wszystkim nie interesowali, bo im mniej wiemy, tym mniej mamy problemów. Ale jeśli taką tezę przyjmujemy, to jest to apologia nieuctwa. Niektórzy zwolennicy takiego poglądu głoszą nawet, że im ktoś jest większym nieukiem, tym jest bardziej szczęśliwy, bo nie ma wówczas problemów wynikających z posiada-

Polska nauka śladami Kopernika

nej wiedzy. Oczywiście można w taki sposób żyć. Ale wtedy filozofia jest do niczego niepotrzebna. Ja mam niestety takie wrażenie, że współczesny świat do tego zmierza, że coraz mniej ludzi na tym świecie chce posiadać o nim jakąś głębszą wiedzę. To jednak nie sprawi, że znikną problemy. Być może wprost przeciwnie – będzie ich coraz więcej.

W ubiegłym roku ukazała się pana książka „Argumenty i wartości”, w której pisze pan m.in. o moralności w polityce czy obietnicach. Nad czym obecnie pan pracuje?

*Przygotowuję książkę na temat moralnego statusu zwierząt. Nigdy nie pisałem o zwierzętach, dlatego na koniec mojej pracy naukowej, bo wkrótce odchodzę na emeryturę, **SZUKAM ODPOWIEDZI NA PYTANIA ZWIĄZANE Z ETYKĄ ZWIERZĄT.***

Polska nauka śladami Kopernika

Patrząc na to, jak ogromną dyskusję wywołały niedawno słowa prof. Jerzego Bralczyka na temat języka, jakim określamy śmierć zwierząt, domyślam się, że taka publikacja również przysporzy panu wielu przeciwników, niezależnie od tego, do jakich wniosków pan dojdzie.

Nie mam co do tego wątpliwości. Ta książka obejmować będzie szerokie spektrum zagadnień. Myślę, że nie będzie to łatwa lektura dla osób, które uprawiają taką archaiczną czynność, jak myślistwo, czy dla tych, które są smakoszami kotletów mięsnych; ci natomiast, którzy uważają się za wielkich miłośników zwierząt, a nawet mają własne zwierzęta i o nie dobrze dbają, mogą się zdziwić, że być może wcale nie zasługują na moralną pochwałę.

Kiedy możemy spodziewać się książki?

Mam nadzieję, że ukaże się najpóźniej w ciągu dwóch lat.

Polska nauka śladami Kopernika

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRZYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

CO WIESZ O POLSKICH FILOZOFACH? SPRAWDŹ SIĘ W NASZYM QUIZIE!

Fot. Wikipedia

III Zjazd Filozofów w Krakowie, na zdjęciu od lewej: Zygmunt Zawirski, NN, Witold Rubczyński, Władysław Tatarkiewicz, Tadeusz Garbowski, Jan Łukasiewicz, Tadeusz Czeżowski, Marian Heitzman.

Polska nauka śladami Kopernika

*Ze względu na swoje badania astronomiczne, które wywróciły postrzeganie świata, Mikołaj Kopernik bywa nazywany filozofem. Po Koperniku w polskiej historii, zwłaszcza **W XX WIEKU BYŁO WIELU WYBITNYCH FILOZOFÓW, KTÓRYCH WARTO ZNAĆ. W TYM QUIZIE SPRAWDZICIE SWOJĄ WIEDZĘ NA ICH TEMAT.***

Tekst: **Maciej Zaremba**

W tym miesiącu na łamach naszego cyklu „Polska nauka śladami Kopernika” przyglądamy się bliżej m.in. polskim filozofom, zarówno tym działającym w przeszłości, jak i współczesnym. Również Mikołaj Kopernik ze względu na swoje prace, które wywracały postrzeganie świata, jest często nazywany filozofem. Sprawdźcie w naszym quizie, jak wiele wiecie na ich temat.

*Polska nauka śladami Kopernika***Następcy Kopernika. Quiz o wybitnych polskich filozofach**

Przed lekturą kolejnych artykułów i materiałów poświęconych polskiemu wkładowi w rozwój filozofii, które będą pojawiać się w cyklu „Polska nauka śladami Kopernika” przez cały sierpień, zapraszamy do rozwiązywania quizu poświęconemu najważniejszym filozofom w polskiej historii. Quiz można spróbować rozwiązać bez większego przygotowania. Rozwiązując kolejne pytania, a następnie sprawdzając odpowiedzi, można dowiedzieć się więcej na temat rozwoju polskiej filozofii.

ROZWIĄŻ QUIZ

Polska nauka śladami Kopernika

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRZYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

WAŻNE BADANIA POLSKICH FILOZOFÓW – ROZWIĄŻ QUIZ

Fot. Domena publiczna

Kopernik kreślący orbity ciał niebieskich

Polska nauka śladami Kopernika

*W ramach cyklu „Polska nauka śladami Kopernika” w sierpniu zajmowaliśmy się przedstawieniem działalności polskich filozofów – zarówno współczesnych, jak i postaci z nowszej i dawniejszej historii. **SPRAWDŹCIE W NASZYM QUIZIE, CZEGO DOWIEDZIELIŚCIE SIĘ NA ICH TEMAT Z NASZYCH TEKSTÓW!***

Tekst: **Maciej Zaremba**

Mikołaj Kopernik przez swoje przełomowe dzieło „De revolutionibus orbium coelestium”, czyli „O obrotach ciał niebieskich” zmienił postrzeganie świata i dlatego często nazywany jest filozofem przyrody. Z tego powodu kolejny miesiąc w ramach cyklu „Polska nauka śladami Kopernika” poświęciliśmy „następcom Kopernika” w dziedzinie filozofii, opisując zajmujących się nią polskich badaczy. Opisywaliśmy również najlepsze polskie ośrodki naukowe zajmujące się filozofią.

*Polska nauka śladami Kopernika***Filozofia – trudny quiz o polskich badaczach**

Pod tym linkiem znajdziecie wszystkie nasze artykuły i materiały opublikowane w sierpniu, a poświęcone współczesnej i historycznej działalności polskich naukowców prowadzonej w dziedzinie filozofii. Po zapoznaniu się z nimi sprawdźcie w naszym quizie, jak wiele dowiedzieliście się na ten temat!

ROZWIĄŻ QUIZ

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Spółeczna
Odpowiedzialność
Nauki

Polska nauka śladami Kopernika

PROF. PAWEŁ ŁUKÓW: BIOETYKA WYROSŁA Z PRAKTYKI

Polska nauka śladami Kopernika

– *Bioetyka nie powstała w społeczeństwach teokratycznych, czy autorytarnych, tylko w społeczeństwie demokratycznym. Jest odpowiedzią na to, że **ŻYJEMY W SPOŁECZEŃSTWIE, W KTÓRYM JEST DLA NAS CZYMŚ ZUPEŁNIE NORMALNYM, ŻE RÓŻNIMY SIĘ POD WIELOMA WZGLĘDAMI.** Również, jeśli chodzi o zagadnienia z zakresu życia i śmierci – **MÓWIŁ W PODCAŚCIE „LUDZIE NAUKI” PROF. PAWEŁ ŁUKÓW,** dziekan Wydziału Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego.*

Tekst: **Maciej Zaremba**

Wydział Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego to jeden z czołowych ośrodków filozoficznych w Polsce. O nauczaniu filozofii na UW, współczesnej roli tej dziedziny nauki oraz swoich badaniach z zakresu bio-

Polska nauka śladami Kopernika

etyki w kolejnym odcinku videoacastu Wprost „Ludzie nauki” z cyklu „Polska nauka śladami Kopernika” opowiedział prof. dr hab. Paweł Łuków dziekan Wydziału Filozofii UW oraz dyrektor Centrum Bioetyki i Bioprawa.

Zapraszamy do wysłuchania całego odcinka videoacastu Wprost „Ludzie nauki”:

Prof. Łuków opowiadał w rozmowie z „Wprost” m.in. o tym, jak współcześnie nauczana jest filozofia na Uniwersytecie Warszawskim i z jakich tradycji czerpie ta uczelnia. Jednak obok tradycyjnych kierunków studiów na UW prowadzone są również wyjątkowe w skali Polski studia II stopnia na kierunku bioetyka.

– Istotą bioetyki jest jej multidyscyplinarność. Dlatego uznaliśmy, że te studia powinny się odbywać na II stopniu, czyli wtedy, kiedy studenci mają już przygotowanie z jakiejś dziedziny wiedzy, mają opanowane podstawy filozoficzne. A potem się bogacimy. Na bio-

Polska nauka śladami Kopernika

etyce mamy studentów i studentki z różnych kierunków, jeśli chodzi o studia pierwszego stopnia. I oni wymieniają się wiedzą ze sobą, ale również z nami, z wykładowcami – stwierdził dziekan Wydziału Filozofii. – Studenci przede wszystkim oczekują narzędzi, które pozwoliłyby im zorientować się w tej gmatwaninie idei i problemów praktycznych. Bo bioetyka od samego początku kształtowała się nie tyle jako dyscyplina akademicka, ale równolegle jako pewna praktyka. Właściwie wyrosła z praktyki i z potrzeby społecznej – zaznaczył naukowiec.

Dyrektor Centrum Bioetyki i Bioprawa podkreślił, że przy nauczaniu bioetyki, w ogromnym stopniu nacisk jest kładziony na umiejętności. – Na tworzenie czy wypracowywanie u studentów potrzeby do ciągłego kształcenia się. Jeśli ktoś zajmuje się bioetyką, to wciąż musi się zajmować różnymi naukami. Bo i w wypadku zainteresowania zagadnieniami z zakresu medycyny, kiedy pojawiają się narzędzia diagnostyczne, które wykorzystują sztuczną inteligencję, to

Polska nauka śladami Kopernika

trzeba nadążać i tutaj, i tutaj. Trzeba to łączyć – podkreślił prof. Łuków.

– *Chcemy wyposażyć studentów w pewien zestaw narzędzi, ale również w pewną motywację, która będzie ich skłaniała do poszukiwania wiedzy po to, **ŻEBY PROBLEMY, Z KTÓRYMI SIĘ SPOTKAJĄ, BĄDŹ O KTÓRE ICH KTOŚ ZAPYTA, POTRAFIŁ ZANALIZOWAĆ** w sposób uporządkowany, na podstawie rzetelnej wiedzy, a nie potocznych wyobrażeń – dodał.*

„Bioetyka odpowiada na to, co się wokół nas dzieje”

Prof. Łuków podkreślał, że bioetyka to nie tylko są kwestie z zakresu biomedycyny. – Są również kwestie na przykład z zakresu ochrony środowiska. Tak zwana

Polska nauka śladami Kopernika

zielona bioetyka. To są rzeczy, które są coraz bardziej aktualne. Bioetyka jest dyscypliną responsywną, która odpowiada na rzeczywiste wydarzenia społeczne. Na to, co się dookoła nas dzieje – podkreślił.

W dalszej części rozmowy prof. Łuków mówił o zagadnieniach, których dotyka współczesna bioetyka.

– Bioetyka nie powstała w społeczeństwach teokratycznych, czy autorytarnych, tylko w społeczeństwie demokratycznym, w USA, w Zachodniej Europie. To oznacza, że jest odpowiedzią na to, że żyjemy w społeczeństwie, w którym jest dla nas czymś zupełnie normalnym, że różnimy się pod wieloma względami. Również, jeśli chodzi o zagadnienia z zakresu życia i śmierci. To oznacza, że bioetykę raczej należałoby traktować jako zestaw instrumentów, narzędzi i wiedzy, dzięki której możemy docierać do podzielanych społecznie rozwiązań, które nie będą czyniły gwałtu naszym indywidualnym zapatrywaniom – wskazał dyrektor Centrum Bioetyki i Bioprawa.

Polska nauka śladami Kopernika

Kwestie dotyczące bioetyki to tylko jeden z wątków poruszanych w rozmowie z dziekanem Wydziału Filozofii UW. O kwestiach roli filozofii we współczesnym świecie, czy ważnych polskich filozofach związanych z wydziałem można posłuchać w zamieszczonym wyżej nagraniu.

ZOBACZ WIDEO

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Polska nauka śladami Kopernika

*prof. Dominika
Dzwonkowska*

FILOZOFKA Z UKSW: KRYZYS EKOLOGICZNY DOTYCZY KAŻDEGO

Polska nauka śladami Kopernika

– *Cnoty środowiskowe nie mogą być naucza-
ne tylko na uczelniach. To musi być połączo-
ne z edukacją ekologiczną, która pokazuje, że
wybór, czy chronimy środowisko, ma także
wymiar moralny. Jednocześnie **NIE MOŻE-
MY MÓWIĆ O OCHRONIE ŚRODOWISKA TYLKO
W FORMULE NEGATYWNEJ, BO TO SPRAWIA,
ŻE JESTEŚMY BLOKOWANI I NIE DZIAŁAMY –
PRZEKONUJE W PODCAŚCIE „LUDZIE NAUKI”
PROF. DOMINIKA DZWONKOWSKA z Wydziału
Filozofii Chrześcijańskiej UKSW.***

Tekst: **Maciej Zaremba**

Dr hab. Dominika Dzwonkowska, profesor Uni-
wersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie zajmuje się naukowo zagadnie-
niami z zakresu: etyki środowiskowej, etyki
cnót środowiskowych, ekofilozofii, czy etyki zwierząt.

Polska nauka śladami Kopernika

Badaczka z Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW wydała ostatnio książkę „Virtue Ethics and the Environment”, w której przedstawiła swoją koncepcję dotyczącą etyki cnót środowiskowych. M.in. o tym prof. Dzwonkowska opowiedziała w wideocąście „Ludzie nauki” realizowanym w ramach cyklu „Polska nauka śladami Kopernika”.

Zapraszamy do wysłuchania całego odcinka wideocastu Wprost „Ludzie nauki”:

Prof. Dzwonkowska w podcaście opowiedziała, do czego w dzisiejszych czasach przydaje się filozofia. – Filozofia pomaga osobom, które ją studiowały zrozumieć lepiej kulturę, w której żyjemy, pewne konteksty kulturowe, czy tradycje. Filozofia bywa także bardzo pomocna w wykształceniu umiejętności krytycznego myślenia – wskazuje naukowczyni. – W czasach sztucznego tworzenia marek i nierealnego życia w social mediach, filozof potrafi też pewne rzeczy widzieć głębiej, lepiej analizować i odczytywać wypowiedzi, a także le-

Polska nauka śladami Kopernika

piej rozumieć treść. Poza tym jest także wymiar praktyczny filozofii, bo każdy z nas mierzy się z wyzwaniami moralnymi. To jest też w pewnym sensie jej rola filozofii, żeby nawigować, pokazać pewne moralne wymiary naszego życia – dodała.

*Filozofka podkreślała, że **FILOZOFIA PRÓBUJE ODPOWIEDZIEĆ NA FUNDAMENTALNE PYTANIA**, które od zawsze zadaje sobie człowiek.*

– Proszę zobaczyć, jakie są dyskusje wokół kategorii życia. Kiedy się zaczyna, kiedy się kończy. Wywołuje to ogromne kontrowersje, kiedy wydaje się, że z perspektywy nauk empirycznych, można by to było łatwo rozstrzygnąć. A nie jest to rozstrzygalne – podkreśla.

Ale co filozofia ma wspólnego z ochroną środowiska?

– Etycy kryzys środowiskowy rozpatrują od strony kryzysu moralnego. Od strony człowieka, który nie za-

Polska nauka śladami Kopernika

uważył, że środowisko jest ważne, że zwierzęta są ważne, że powinny być uwzględniane w wyborach moralnych. Jest bardzo dużo dyskusji, które rozważają kwestie na relacji człowieka ze środowiskiem, tego jaki jest stosunek człowieka do środowiska, co się stało, że nastąpił kryzys ekologiczny, jak możemy go przezwyciężyć. Filozofia zajmuje się nie tylko zagadnieniami klasycznymi, ale również stara się zajmować współczesnymi wyzwaniami, także tak wielkimi, jak kryzys ekologiczny – tłumaczy prof. Dzwonkowska.

Etyka cnót środowiskowych według prof. Dzwonkowskiej

W tym kontekście prof. Dzwonkowska rozpatruje cnoty, czyli konkretne sprawności moralne, które pomagają nam osiągnąć wartości. – Etyka cnót środowiskowych to koncepcja naszych kompetencji moralnych w obszarze ochrony środowiska. I tu bardzo dużo jest dyskusji, kim jest człowiek, który chroni środowisko, jakie cnoty powinien mieć, jak pomóc człowiekowi wy-

Polska nauka śladami Kopernika

kształcić sobie te cnoty odpowiedzialności wobec środowiska – wymienia filozofka.

W książce „Virtue Ethics and the Environment” prof. Dzwonkowska opisała nie tylko istniejące koncepcje dotyczące etyki cnót środowiskowych, ale również przybliżyła własną.

– *Uwypuklam bardzo praktyczny charakter cnót, że nie mogą być one nauczane tylko w katedrach, na uczelniach, ale **MUSZĄ BYĆ POŁĄCZONE Z OKREŚLONĄ EDUKACJĄ EKOLOGICZNĄ**, która pokazuje, że to, czy my chronimy środowisko, ma także wymiar moralny.*

Przez dążenie do cnót rozwijamy się w sposób pozytywny – wskazuje prof. Dzwonkowska.

Filozofka podkreśla, że w swojej koncepcji zwraca uwagę, że nie możemy mówić o ochronie środowiska

Polska nauka śladami Kopernika

tylko w formule negatywnej, strasząc, że wszyscy zginemy, nadejdzie katastrofa.

– To sprawia, że podmiot moralny jest blokowany, nie działa. Nasza natura jest taka, że jesteśmy motywowani przez to, jak ktoś nam pokaże, co możemy zrobić prostego. A jak ktoś nam pokaże film z katastrofą ekologiczną, to co możemy zrobić? Wystarczy się poddać, leżeć i płakać – mówi. – Trzecią cechą, na którą wskazuję, jest uniwersalistyczny charakter etyki cnót środowiskowych. Kryzys ekologiczny dotyczy każdego z nas. Czy chcemy, czy nie chcemy, powinniśmy zacząć dbać o to, żeby kształcić w sobie cnoty środowiskowe – wskazuje.

Profesor UKSW podkreśla, że takie działanie prowadzi do moralnego samodoskonalenia.

– Od strony etycznej jest koncepcja szczęścia, między innymi właśnie w etyce cnót. Eudajmonia to koncepcja szczęścia nie chwilowego, ale długotrwałego. W filozofii starożytnej jest przekonanie, że człowiek, który dobrze postępuje, umie osiągnąć właśnie takie

Polska nauka śladami Kopernika

poczucie trwałego szczęścia. Właściwe postępowanie daje nam poczucie pewnego spełnienia i zadowolenia z siebie. I chociażby dlatego warto rozwijać te dobre cechy w nas – podkreśla prof. Dzwonkowska.

ZOBACZ WIDEO

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA,
PRZYZNANYCH PRZEZ MINISTRA NAUKI W RAMACH
PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

